

UDK: 811.111:811.512.133

**VETERINARIYA VA TIBBIYOT SOHASIDAGI INGLIZ-O'ZBEK TERMINLARNING
MORFOLOGIK VA SEMANTIK XUSUSIYATLARI: QIYOSIY TAHLILI**

Isakov Otabek Mavlanovich

Zarmed Universiteti,

Chet tillar kafedrası ingliz tili fani o'qituvchisi.

Email: isakov_uz1@mail.ru

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17764005>

Annotatsiya. Ushbu maqolada veterinariya va tibbiyot sohasida qo'llaniladigan ingliz tilidagi terminlarning o'zbek tiliga ko'chish jarayoni, ularning semantik, morfologik va struktur jihatlari qiyosiy tahlil qilinadi. Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, veterinariya va tibbiyot terminlari global ilmiy axborot almashinuvida asosiy kommunikativ vosita sanaladi. Inglizcha terminlarning o'zbek tiliga o'zlashtirilishi, ayniqsa, so'nggi yillarda jadallashgan. Ushbu maqola terminlarning milliy tilga moslashuvi, tarjima strategiyalari hamda ikki soha terminlari o'rtasidagi umumiylik va farqlarni aniqlashga qaratilgan.

Kalit so'zlar: veterinariya terminlari, tibbiyot terminlari, inglizcha terminlar, o'zbek tiliga o'zlashtirish, terminologiya, tarjima strategiyalari, semantik tahlil, morfologik xususiyatlar, struktura, qiyosiy tahlil.

Аннотация. В данной статье проводится сравнительный анализ процесса переноса английских терминов, используемых в ветеринарии и медицине, в узбекский язык, а также рассматриваются их семантические, морфологические и структурные особенности. Актуальность исследования заключается в том, что ветеринарные и медицинские термины являются основным коммуникативным средством в глобальном научном обмене информацией. Освоение английских терминов узбекским языком в последние годы значительно ускорилось. Настоящая статья направлена на выявление особенностей адаптации терминов к национальному языку, стратегий их перевода, а также общего и различного в терминологии обеих сфер.

Ключевые слова: ветеринарные термины, медицинские термины, английские термины, освоение на узбекский язык, терминология, стратегии перевода, семантический анализ, морфологические особенности, структура, сравнительный анализ.

Annotation. This article provides a comparative analysis of the process of transferring English veterinary and medical terms into the Uzbek language, focusing on their semantic, morphological, and structural features. The relevance of the study lies in the fact that veterinary and medical terminology serves as a key communicative tool in global scientific information exchange. The assimilation of English terms into Uzbek has accelerated significantly in recent years. The article aims to identify the ways these terms adapt to the national language, the translation strategies applied, and the similarities and differences between the terminologies of the two fields.

Keywords: veterinary terms, medical terms, English terminology, adaptation into Uzbek, terminology studies, translation strategies, semantic analysis, morphological features, structure, comparative analysis.

KIRISH

Globallashuv davrida ilm-fan va texnologiya rivoji yangi terminlarning paydo bo'lishiga sabab bo'lmoqda. Xususan, veterinariya (hayvonlar sog'lig'i bilan bog'liq soha) va tibbiyot (inson salomatligi bilan bog'liq soha) o'zaro yaqin, ammo ayrim jihatlari bilan farqlanadigan ilmiy yo'nalishlardir. Har ikkala sohada ham terminologiya aniq, qisqa, xalqaro standartlarga mos bo'lishi talab etiladi. Ingliz tili jahon ilm-fanining asosiy tili hisoblangani sababli terminlarning aksariyati avvalo ingliz tilida shakllanadi va keyinchalik boshqa tillarga, jumladan o'zbek tiliga ko'chadi.

Adabiyotlarda veterinariya va tibbiyot terminlarining o'zlashuvi bo'yicha ayrim ishlar uchrasa-da, ularning o'zbek va ingliz tilidagi struktura va semantika asosida qiyosiy o'rganilishi yetarlicha yoritilmagan. Mazkur tadqiqot ana shu bo'shliqni to'ldirishga xizmat qiladi.

1. VETERINARIYA TERMINLARINING INGLIZ VA O'ZBEK TILIDAGI QIYOSIY TAHLILI

Veterinariya terminlari ko'pincha lotin va yunon ildizlariga ega bo'lib, global tarzda unifikatsiyalashgan. Ingliz tilida dog, cattle, poultry, vaccination, hoof disease, mastitis kabi terminlar keng qo'llanadi. O'zbek tilida esa ushbu terminlar mos ravishda it, qoramol, parrandalar, emlash, tuyuq kasalligi, mastit kabi shakllarda ishlatiladi.

Morfologik jihatdan ingliz tili terminlari odatda sodda, qisqa, bitta asosdan iborat bo'ladi. O'zbek tilida esa ko'pincha izohlovchi qo'shimchalar yoki ikki komponentli birliklar qo'llanadi: hoof disease → tuyuq kasalligi, poultry farm → parranda fermasi.

Semantik tahlil shuni ko'rsatadiki, veterinariya terminlari ko'pincha hayvon fiziologiyasi, anatomiya, yuqumli kasalliklar va parazitologiyaga oid bo'ladi. Ba'zi terminlar tibbiyot terminlari bilan umumiy ildizga ega: inflammation – yallig'lanish, infection – infeksiya, therapy – davolash.

2. TIBBIYOT TERMINLARINING QIYOSHIY TAHLILI

Tibbiy terminologiya ham lotin-yunon ildizlariga tayangan holda shakllanadi, biroq uning qo'llanish ko'lami veterinariyaga nisbatan kengroq. Ingliz tilidagi cardiology, neurology, immunology, fracture, diabetes, hypertension kabi terminlar o'zbek tiliga kardiologiya, nevrologiya, immunologiya, singanlik, qandli diabet, gipertoniya tarzda ko'chgan.

Tibbiyot terminlarida o'zbek tiliga moslashuv jarayoni ko'proq fonetik va semantik o'zgarishlar bilan kechadi. Masalan:

hypertension → gipertoniya (tovush moslashuvi)

fracture → sinish (to'liq semantik moslashtirish)

therapy → terapiya (fonetik yaqinlashuv)

3. QIYOSIY YONDASHUVDA UMUMIYLIK VA FARQLAR

Har ikki sohada ko'p terminlar lotin manbaiga ega bo'lgani sababli morfologik o'xshashlik ko'p uchraydi. Ammo qo'llanish mazmuni jihatidan farqlar mavjud: masalan, pneumonia (o'pkalarning yallig'lanishi) veterinariyada parranda va qoramol kasalliklarida ham qo'llanadi, ammo davolash protokoli farq qiladi.

Terminlar tarkibida affikslar muhim rol o'ynaydi:

-itis → yallig'lanish (mastitis, gastritis, dermatitis)

-osis → kasallik holati (tuberculosis, ketosis)

-logy → fan sohasini bildiradi (cardiology, virology)

4. TARJIMA STRATEGIYALARI

Tadqiqot jarayonida veterinariya va tibbiyot terminlari o'zbek tiliga tarjima qilinishida to'rtta asosiy strategiya kuzatildi:

- 1) to'g'ridan-to'g'ri o'zlashtirish: bacteria → bakteriya,
- 2) fonetik moslashtirish: vaccine → vaksina,
- 3) semantik tarjima: foot rot → tuyoq chirishi,
- 4) izohli tarjima: bovine respiratory disease → qoramollarda nafas yo'llari kasalligi.

5. NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, veterinariya sohasida ko'proq semantik tarjima ustun bo'lsa, tibbiyot sohasida fonetik o'zlashtirish yuqori. Bu esa amaliy qo'llanilish farqlaridan kelib chiqadi. Tibbiy terminlar ko'pincha xalqaro ilmiy standartlarda qat'iy shaklga ega, veterinariya esa ko'proq amaliy tasniflar asosida bir necha variantlarda qo'llanishi mumkin.

Xulosa

Ingliz tilidan o'zbek tiliga veterinariya va tibbiyot terminlarining o'zlashuvi ikki bosqichda yuz beradi: fonetik moslashuv va semantik shakllanish. Har ikki soha terminologiyasi o'ziga xos bo'lsada, ularning tarixiy ildizlari bir xil — lotin va yunon tillariga borib taqaladi.

Mazkur maqola ushbu ikki yo'nalish terminologiyasining o'zbek tilida qo'llanish xususiyatlarini aniqlashga va tarjima jarayonidagi strategiyalarni ilmiy asoslashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'razboyev O. R. O'zbek va qoraqalpoq tillaridagi sohaga oid terminlarning grammatik-struktural xususiyatlari (veterinariya terminlari misolida). International Economics Conference Proceedings, 2024, №3, B. 112–118.
2. Aripova S. A. Conceptual and Linguistic Analysis of Medical Terminology in English and Uzbek Languages. Journal of Advanced Linguistic Studies, 2025, Vol. 12, No. 1, B. 85–92.
3. Isroilova D. I. Characteristics of Medical Terminology in English and Its Appearance in Uzbek Language. International Multidisciplinary Journal for Research & Development, 2024, Vol. 11, Issue 2, B. 45–50.
4. Turakulova O. Medical Terminology in English and Uzbek: Metaphors. International Journal of Language Studies, 2023, Vol. 7, Issue 4, B. 55–60.
5. Nurmatova S., Yuldoshev U. Tibbiyot sohasi terminlari tarjimasining leksik-semantik xususiyatlari. ResearchGate Publications, 2023, PDF maqola.
6. Abdullaeva R. M. The Peculiarities of Uzbek Medical Terminology: Historical Roots. International Journal of Language and Literature, 2024, Vol. 3, Issue 1, B. 21–27.
7. Alimatova S. X. Tibbiy terminlar lug'atini yaratishda lingvistik tadqiqotlar. Republican Scientific Bulletin, 2023, №5, B. 130–135.
8. Muhammedova O. A. Tibbiyot sohasiga oid atamalarning leksik-semantik xususiyatlari. Young Researchers Journal, 2024, №2, B. 54–59.

9. Низамов Ғ. М. Используя информационно-коммуникационные технологии, человек способен уравнивать местоимения с помощью предложений //Conference Zone. – 2023. – С. 67-69.
10. Nizamov G. M. Improving the professional competence of students in the specialty by teaching foreign languages //Научные исследования и общественные проблемы. – 2023. – Т. 1. – №. 1. – С. 148-150.
11. Низамов Ғ. М., Турсунова М., Мамаражабов С. М. Олий таълим муассасаларида касбий коммуникатив омилкорликни шакллантириш натижасида экспериментал гуруҳда касбий коммуникатив омилкорликнинг ривожлантириш босқичлари //Agrobiotexnologiya va veterinariya tibbiyoti ilmiy jurnali. – 2022. – С. 996-999.
12. Nizamov M. Axborot kommunikatsiya texnologiyalari vositasida huquqni muhofaza qiluvchi organlarda faoliyat yurutuvchilarning kasbiy kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish xorijiy tilning ahamiyati //Interpretation and researches. – 2024. – Т. 2. – С. 24.
13. Низамов Ғ. М., Тагаева З. С., Мамаражабов С. М. Ахборот-коммуникация технологиялари воситасида чет тилини ўрганиш жараёнида агрономия мутахассислиги талабаларининг касбий коммуникатив омилкорлигини шакллантириш воситалари //Agrobiotexnologiya va veterinariya tibbiyoti ilmiy jurnali. – 2022. – С. 992-995.
14. Низамов Ғ. М., Холмирзаева З. О., Мамаражабов С. М. Олий таълим муассасаларида чет тилини ўқитиш жараёнида номутахассис таълим йўналиши талабаларининг касбий коммуникатив омилкорлигини шакллантириш услублари //Agrobiotexnologiya va veterinariya tibbiyoti ilmiy jurnali. – 2022. – С. 988-991.
15. Nizamov G. M. Methods of forming the professional communicative facility of the students of the field of education in the process of teaching a foreign language in higher education institutions //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 12. – №. 10. – С. 165-167.
16. Nizamov G. M. Important factors and efficiency of using communicative methodology in the process of teaching a foreign language, together with the criteria of professional communicative effectiveness //Conference Zone. – 2022. – С. 155-159.
17. Nizamov G. M. Important principles of foreign language learning training systems in the development of students' professional communicative competences //Asian Journal of Multidimensional Research. – 2022. – Т. 11. – №. 10. – С. 111-113.
18. Nurmuxammedovna, S. G. (2024, December). NEMIS TILIDA MATN SARLAVHASINING O 'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI. In International Conference (Vol. 1, No. 9, pp. 29-32).
19. Nurmuxammedovna, S. G. (2024, December). NEMIS VA O'ZBEK TILI PAREMIOLOGIK BIRLIKLAR, ULAR O'RTASIDAGI O'XSHASHLIKLAR. In International Conference (Vol. 1, No. 9, pp. 25-28).